Arendal kommune
Leder kultur og inkludering

Saksframlegg

Arkivsak-dok. 26/34029-1
Saksbehandler Linda Sætra

Utvalg	Møtedato
Formannskapet	12.11.2026
Bystyret	19.11.2026

Søknad til Kirkebevaringsfondet – rehabilitering av Tromøy kirke

Kommunedirektørens forslag til vedtak
Arendal bystyre støtter søknaden fra Arendal kirkelige Fellesråd til Kirkebevaringsfondet i 2027, om rehabilitering av Tromøy kirke.

Investeringsbidraget fra kommunen innarbeides i Handlings- og økonomiplan 2027-2030.

Vedlegg
Økonomiplan for prosjektet (2027 – 2029)

Sammendrag
Arendal kirkelige fellesråd har ansvaret for forvaltning og drift av kirkene i kommunen, på vegne av menighetene som eier dem. Kommunen er etter loven forpliktet til å bidra med tilskudd til drift og vedlikehold av kirkene (Trossamfunnslovens § 14).

Ved etableringen av Kirkebevaringsfondet (Forskrift om tilskudd til kulturhistoriske verdifulle kirkebygg) i 2024, ble det skapt en mulighet for å søke om tilskudd til nødvendige restaureringstiltak i kirkene. Kommunen må stille med en egenandel for at det skal gis tilskudd fra fondet.

Tromøy kirke er en middelalderkirke som står som et sjømerke på toppen av Raet på utsiden av Tromøy. Eksakt opprinnelse er ikke avklart, men det kan være at deler av eksisterende kirke ble bygget så tidlig som på 1200-tallet. Kirken har blitt ombygget flere ganger, blant annet på 1700-tallet.

Kirkens eldste deler er murverk og disse har stort behov for renovering. Arendal kirkelige fellesråd fikk i 2025 tilskudd fra Kirkebevaringsfondet til å gjøre omfattende undersøkelser av tilstand og behov for tiltak på kirken. Dette ble gjennomført av firmaet Fabrica og ledet av rådgiver Per Storemyr. Firmaet Oppegaard Mur og Tradisjonshåndverk A/S bidro med murarbeidene som ble gjort.
Utredningen har resultert i en klar anbefaling av flere tiltak. For det første trengs det skifte av fuger og ny kalking på de gamle ytre murene. Dette er et møysommelig arbeid og vil ta tid. Det er også anbefalt å gjøre noe med takrenner rundt hele kirken, da disse ikke fungerer godt nok og bidrar til å holde murverket fuktig. I tillegg har Fabrica anbefalt å

gjøre ytterligere undersøkelser innvendig i kirken. Samt søke å få gjennomført utvidet dokumentasjon av kirkens opprinnelse og gjerne publisert som et bokverk.

Arendal kirkelige fellesråd har valgt å prioritere arbeidet med rehabilitering av ytre murvegger, samt etablere bedre løsninger for vannavrenning.

Bakgrunn (Fakta)
Det er 11 kirker i Arendal kommune, hvor to av kirkene er middelalderkirker. Dette er Tromøy kirke og gamle Øyestad kirke. Tromøy kirke er trolig eldst, uten at det i dag har vært mulig å tidfeste byggets opprinnelse med sikkerhet. Men det er forhold som tyder på at murverket er fra 1200-tallet. Murene har et stort behov for rehabilitering.

Arendal bystyre behandlet i november 2024 (sak 161/2024), både prosjektet i Trefoldighetskirken og Tromøy kirke. Vedtaket om støtte i form av kommunal andel var positivt til begge prosjektene:

1. *«Arendal bystyre er positive til å bidra med medfinansiering til fremtidige prosjekter knyttet til rehabilitering av Trefoldighetskirken og Tromøy kirke.»*

Dette dannet grunnlaget for søknad til Kirkebevaringsprogrammet om støtte til forprosjekt på begge kirkene. Disse ble innvilget våren 2025, og dekkes av fondet i sin helhet.

Etter at forprosjektet på Tromøy kirke nå er gjennomført, ønsker Arendal kirkelige fellesråd å gjennomføre selve restaurering av veggene slik det er gitt råd om. Det er et sterkt ønske om at kirken utvendig skal stå ferdig til Den norske kirkes tusenårs-jubileum i 2030. Funn etter utredning av Tromøy kirkes murer viser betydelige behov for tiltak.

Tilskuddssatsene fra Kirkebevaringsprogrammet har blitt justert, og i dag får middelalderkirker samme utgangspunkt som andre kirker med behov for tiltak, dvs. 50 % av kostnaden opp til 30 millioner. Så økes tilskuddet noe mer for middelalderkirker enn for andre kirker i de neste intervallene.

Arendal kirkelige fellesråd har benyttet firmaet Fabrica til å utrede kirkemurene ved Tromøy kirke, hvor rådgiver Per Storemyr har stått for de faglige vurderingene. Det er på bakgrunn av disse utredningene at det nå foreligger en oppdatert status av kostnader ved restaureringen (se vedlegg).

Riksantikvaren og Kirkebevaringsfondet har som premiss at kunnskap om tiltak som settes i verk skal formidles til befolkningen. Tromøy kirke har en unik historie, som både er interessant å dykke ned i og samtidig å formidle til nærmiljøet, men også i Norge. Det stilles derfor krav om at en viss sum settes av til kunnskap og kompetanse.

Totalt er det stipulert at kostnadene for prosjektet blir 6 109 125,-. Av dette blir den kommunale andelen 50 %. Det er planlagt oppstart i 2027, med en ramme på 1 million kroner. For Arendal kommune utgjør dette 500 000,- i 2027, mens kostnadene for 2028 er stipulert til 3 millioner og dermed 1,5 millioner fra kommunen. Det er et mål om å sluttføre arbeidene i 2029 og at dette beløper seg til 2 millioner, med en kommunal andel på 1 million. Søknadsfrist om midler til Kirkebevaringsfondet for neste år er 1. februar 2027.

Saksopplysninger
Kirkebevaringsfondet er regjeringen sin satsing for å ta vare på Norges kulturhistoriske og verdifulle kirkebygg. Ordningen ble etablert i 2024 og det har vært utlyst en årlig søknadsfrist hvor det har vært mulig å søke om tilskudd til bevaringsprosjekt for kirker. Det

ble samtidig etablert en bevaringsstrategi for kirkebygg, hvor rett under 1000 kirker er vurdert som kandidater for å søke om midler.

For å få tildelt midler er det et krav om at kommunen yter en andel av kostnadene for tiltaket. For middelalderkirker er andelen 50 % opp til 30 millioner, 25 % mellom 30 – 70 millioner og 10 % av kostnadene over 70 millioner. For prosjektet på Tromøy blir da den kommunale andelen 50 %.

Vurderinger
Tromøy kirke er unik med sine gamle steinmurer og historikk hvor fortsatt mye er ukjent. Kirken ligger høyt i terrenget og er et landemerke når man kommer til sjøs mot kysten. Byggets verdi strekker seg langt ut over den religiøse dimensjonen. Arendal kirkelige fellesråd forvalter en kulturarv og ivaretaking av kirkebygg er viktig for våre etterkommere. Tromøy kirke er blant de tidlige kirkebygg i Norge. Vi møter en forventning fra menighet og innbyggere ellers, om at kirkebygget ivaretas.

Det er gjort store arbeider på Tromøy kirke før Kirkebevaringsfondet ble etablert. Blant annet er kirkens tre-del oppgradert i løpet av den siste 10 års perioden. Tidligere tiltak er finansiert ved bruk av kommunale midler, egne ansatte og andre ressurser lokalt. Når kirkemurene nå blir restaurert og det blir gjort tiltak for å lede vann bort fra veggene på en god måte, vil kirken kunne stå i mange år uten store tiltak.

I rapporten etter utredningsarbeidet som nå er gjort, anbefales flere tiltak enn det som fellesrådet søker om. Det er vurdert at ytre murverk er det aller viktigste å få i god stand, og at indre tiltak ikke er av en så alvorlig karakter at det «må» gjøres nå. Fellesrådet er godt kjent med kommunens vanskelige økonomiske situasjon, og har derfor valgt å prioritere det som vurderes som mest akutt.

Funnene er oppsummert som følger:

De viktigste funnene er:

- Både koret (den østre delen) og skipet (den vestre delen) har store skader, særlig i murverkets fuger, som til dels er helt oppløste av fukt og frost.
- Innvendig har murverket panel fra 1881; bak panelet er det sterk saltforvitring, særlig i vestdelen. Deler av veggene i koret er bemalte. Betydningen av bemaling er ikke klarlagt.
- Renner og nedløp er underdimensjonerte og flere steder uheldig plassert

Utvendig må fuger meisles bort slik at uegnede og dårlige puss og fugemørtel fjernes. Murverket må så tørke en vinter, før man setter i gang med kalkarbeider når fugene er tørre. Det betyr at bygget må stå innpakket. Spekking av særlig dype og brede fuger må gjøres i flere omganger slik at det tørker opp etappevis.
Arbeidet er med andre ord omfattende og tidkrevende. Det kreves også særskilt fagkompetanse for å kunne utføre slike tiltak.

Kommuneplanens føringer
Saken støtter opp under følgende mål i kommuneplanen «Arendal mot 2040»: I Arendal er alle trygge og inkludert i samfunnet. Alle som bor i Arendal, er med på å skape et levende demokrati. Tromøy kirke er både kulturminne, møteplass og en viktig del av lokalsamfunnets historie.

Økonomiske konsekvenser

Investeringssummen som oppgis for 2027 er innarbeidet i kommunedirektørens forslag til Handlings- og økonomiplan 2027-2030. Investeringssummene for 2028 og 2029 vil innarbeides i løpet av neste års budsjettprosess.

Driftsmessige konsekvenser
Utgifter til reparasjon av Tromøy kirke er en betydelig kostnad. Det er imidlertid avgjørende å få det gjennomført, og tiltaket vil kunne bli dyrere om det utsettes. Det kan ikke utelukkes at Kirkebevaringsfondets føringer for finansiering og krav til kommunal andel endres på sikt.

Alternative løsninger
Det er ikke mulig å få støtte fra Kirkebevaringsfondet, uten et kommunalt positivt vedtak. Arendal kirkelige fellesråd har ikke en egen økonomi som kan dekke egenandelen som kreves. Kommunen er etter loven forpliktet til å bidra med tilskudd til drift og vedlikehold av kirkene (Trossamfunnslovens § 14).

Konklusjon
Kommunedirektøren anbefaler Arendal bystyre å støtte rehabiliteringsprosjektet på Tromøy kirke, og bidra med kommunal medfinansiering slik Kirkebevaringsfondet krever.